

Volume III (2017)

E. ÇORAKLI, *Historia: Antikçağda Araştırma Fikrinin Doğuşu*. İstanbul 2017. Alfa Yayınları, 220 sayfa.
ISBN: 9786051714509

Emre SALMAN

*Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume III: Ocak-Aralık 2017) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: E. Salman, *Historia: Antikçağda Araştırma Fikrinin Doğuşu*. Yazar: E. Çoraklı, *Libri* III (2017) 469-473. DOI: 10.20480/lbr.2017035

Geliş Tarihi: 30.11.2017 | Kabul Tarihi: 20.11.2017
Elektronik Yayın Tarihi: 24.12.2017

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

**E. ÇORAKLI, *Historia: Antikçağda Araştırma Fikrinin Doğuşu.*
İstanbul 2017. Alfa Yayınları, 220 sayfa. ISBN: 9786051714509**

Emre SALMAN*

Historia (araştırma) kavramı günümüzde sadece tarih biliminin temel oluşturduğu bir kavram gibi görülmesine rağmen aslında antikçağ Hellen düşünce dünyasının temel dinamiğini oluşturmaktadır. Zira bu kavram özel olarak Herodotos'un eserini ve çalışma yöntemini tanımlamasının yanında aynı zamanda daha geniş manada sistemli ve akli temellere dayalı tüm bilgi edinme süreçlerini ifade etmek için kullanılmıştır. Yani bir filozofun da bir hekimin de bir tarihçinin de izlediği metodolojinin ismidir bu kavram. Kavramın bu nüans farkından yola çıkan söz konusu çalışma Eyüp Çoraklı'nın Prof. Dr. Ş. Teoman Duralı danışmanlığında hazırladığı doktora tezinin (*Herodotos ile Hippokratel'te Historia (Araştırma) Sorunu* [2016]) kitaplaştırılmış halidir. Kitap, *Logosun Keşfi* (9-13), *Takdim ve Teşekkür* (15-16), *Giriş* (17-23), *Genel Değerlendirme ve Sonuç* (149-155), *Kaynakça* (157-165), *Yer Dizini* (209-215) ve *Dizin* (217-220) olmak üzere yedi kısım; *Ek 1: Temel Kavramlar* (167-176), *Ek 2: Zaman Çizelgesi* (177-179) ve *Ek 3: Antikçağ Metinlerinden Alıntılanan Pasajlar* (181-208) olmak üzere üç ek kısım ve konuların irdelendiği üç bölümden oluşmaktadır.

Logosun Keşfi (9-13) isimli kısımda Türk felsefe dünyasının duayeni Prof. Dr. Şerafettin Teoman Duralı kendine has Türkçesiyle "logos", "felsefe/bilim" ve "episteme" arasındaki bağlantıyı serimleyerek kitabın ele aldığı konuya dair temel bir bakış açısı oluşturmaktadır. Ardından *Takdim ve Teşekkür* (15-16) adlı kısımda yazar, bu çalışmanın gayesini kısaca açıklar ve araştırmasını yaparken kendisine destek olanlara teşekkür eder. *Giriş* (17-23) kısmında ise kitapta yer

* MA., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygurliklari Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. emresalman@gmail.com

alan kısım ve bölümlerin kısça değerlendirilmesi ve yazarın yaptığı araştırmaya dair teknik noktalar belirtilmiştir.

İlk bölüm *I. Araştırma Fikrinin Doğuşu* (25-58) olarak isimlendirilmekte ve beş başlığa ayrılmaktadır. Bunlardan ilki olan *I. 1. İşitme ile Görme veya Doğrudan Bilgi ile Dolaylı Bilgi* (25-34) başlığı *historia*'yı "Yunan aklını besleyen can damar" olarak niteleyerek başlamakta ve Hellen zihnî kavrayışının başlangıçta işitmelerden beslendiğini, bunun da mitoloji dediğimiz sorgulanamaz bilgileri meydana getirdiğini ifade etmektedir. Yazar, bu görüşünün hemen ardından Hellen zihninin bu sorgulanamaz bilgilerle yetinmeyerek zamanla görme duyusunda edinilen bilgilere yöneldiğini belirtir. Özellikle Hekataios, Herakleitos ve Herodotos'tan verilen örneklerle görme duyusunun işitme duyusundan daha güvenilir olduğu fikrinin ortaya çıkmaya başladığını ileri sürer. Bu bölümünün ikinci başlığı *I. 2. Görme ile Bilme* (34-45) olarak isimlendirilmiştir. Burada, Aristoteles'in *Metafizik* adlı eserinin girişindeki görme duyumuz ile diğer duyularımızı karşılaştırdığı pasaj ele alınır. Aristoteles'in görme duyusuna diğer duylardan daha fazla güvendiğine ve "*bilme süreci*"ne daha güvenilir kaynak sağladığına dair görüşü savunulur. Ardından Hint-Avrupa dillerinde görmek ile bilmek fiillerinin aynı kökenden gelmiş olabileceğine dair görüşler ele alınır. Bu bölümün üçüncü başlığı *I. 3. Ufkun Ötesine Bakış* (45-52) olarak isimlendirilmiştir. Bu başlık altında Hellen dünyasında *historia* (araştırma) yapma sürecinin MÖ VI. yüzyıldan itibaren gezip "görme" ve yerinde "araştırma" yapma şekline dönüştüğü söylenmektedir. Ayrıca Hekataios'tan Demokritos'a kadar pek çok bilgenin genelde yaşadıkları yerleri terk ederek ufuklarının ötesine geçtikleri ve daha güvenilir bilgiyi aradıkları ifade edilir. *I. 4. Eleştirel Yaklaşımlar* (52-57) isimli dördüncü başlıkta *historia* (araştırma) kavramına ve işleyişine yönelik Herakleitos'un eleştirileri ele alınmaktadır. Herakleitos'un düşüncesine göre *historia* (araştırma) yapanlar her şeyi araştırıp bilmekten ziyade belirli araştırmaları derinleştirilerek hakikate ulaşmaya çabalamalıdır. Bu yüzden "*çok şey bilmek kötü sanattır*" derken aslında araştırmaları içerisinde kaybolan *histor*'u (*historia* yapan) eleştirmektedir. *I.5. Sonuç* (57-58) başlığında ise bu bölümde ele alınan konular neticelendirilerek *historia* kavramının Yunan zihniyetinin temel prensiplerinde birisi olarak sonraki yüzyılları fazlasıyla etkilediği belirtilir.

Kitabın ikinci bölümü *II. Herodotos'ta Araştırma Sorunu* (59-100) olarak isimlendirilmekte ve dört başlığa ayrılmaktadır. Bunlardan ilki ise *II.1. Herodotos'un Araştırmalarının Mahiyeti* (59-67) ismini taşımaktadır. Burada öncelikle Herodotos'un İonia aydınlanmasının bir temsilcisi olduğu belirtilir. Ardından

bu iddia daha da derinleştirilerek Herodotos'un tıpkı Ionia aydınları gibi mitolojik söylenceye eleştirel (hatta reddeder) yaklaştığı ve olayları anlatırken nedenlerini mitolojik söylenceye dayandırmadığı ifade edilir. Bu bölümün ikinci başlığı *II. 2. Herodotos'ta Araştırma Yöntemi* (67-81) olarak isimlendirilmiştir. Burada Herodotos'un *historia* (araştırma) yaparken başvurduğu üç temel unsur olduğu belirtilmektedir. Yazara göre bunlardan ilki ve aslında Herodotos'un en güvendiği unsur görerek (*opsis*) öğrenme; ikinci soruşturarak öğrenme ve üçüncüsü ise dinleyerek (*akoe*) öğrenmedir. Son olarak tüm bunlardan kanaat belirtme (*gnome*) yapmaktadır. Bazen görüp sınamadığı olay ve olgular konusunda çeşitli rivayetler arasında akla yatkınlığı dikkate alarak seçim yapmakta; kimi zaman da bilinenlerden yola çıkarak bilinmeyene ulaşmaya (Aristoteles'in düşüncesinde kristalleşmiş bir şekilde bulunan *tümevarım* yöntemi) çalışmaktadır. Bu bölümün üçüncü başlığı *II.3. Herodotos'un Araştırma Yöntemine İlişkin Çözümlemeler* (81-99) olarak isimlendirilmekte ve kendi içerisinde üç alt başlığa ayrılmaktadır. Bunlardan ilki olan *II.3.1. Arion Hikâyesi'nde* (81-90) öncelikle Herodotos'un anlattığı hikâye genel olarak özetlenmekte ardından Herodotos'un bu hikâyeyi araştırırken kullandığı yöntemler -ki bu yöntemler her ne kadar eserin tamamında kullanılmamış olsalar da Herodotos'un düşünme biçimini göstermesi bakımından önemlidir- ele alınmaktadır. Son olarak bu hikâyeden hareketle Herodotos'un bir olay veya olgu karşısında takındığı tavırlar sıralanmaktadır. İkinci alt başlık *II.3.2. Nil Neden Taşar?* (90-97) olarak isimlendirilmektedir. Yazar, bir önceki alt başlıkta belirttiği yöntemleri Herodotos'un bu konuda tekrar uyguladığını ancak başarısız olarak konuyu yeterince aydınlatamadığını ifade eder. Yine de tavrının MÖ IV. yüzyılda Aristoteles tarafından geliştirilecek eleştirel tutumun bir izdüşümü olduğunu söyler. Son alt başlık *II.3.3. Kayıp Kâse* (97-99) olarak isimlendirilmiştir. Burada yazar, Lakedaimonlular ile Samoslular arasındaki tartışmayı Herodotos'un ne şekilde ele aldığını incelemektedir. Kitabın ikinci bölümünün sonunda *II.4. Sonuç* (99-100) başlığı yer almaktadır. Yazar bu başlıkta, Herodotos'un gerek ele aldığı konular gerek ise bu konuları ele alma biçimi bakımından çağının eriştiği bütün bilgi birikimiyle donanımlı olduğunu ifade etmektedir.

Kitabın üçüncü bölümü *III. Hippokrates'te Araştırma Sorunu* (101-147) olarak isimlendirilmektedir. Burada ilkin Hippokrates'in hayatı hakkında neredeyse kaybolmuş bilgiler kısaca özetlenmiş ve Hippokrates'in yaptığı araştırmaların da Ionia aydınlanması içerisinde değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ardından bu bölüm dört başlığa ayrılarak devam etmektedir. Bunlardan ilki

III.1. Aklîleştirme Çabası (107-127) olarak isimlendirilmiştir. Bu başlık altında hekimliğin aslında Yunan kültürünün ilk evrelerinde mevcut olduğu ancak toplumdaki batıl inançların, insanların bir hastalığın nedeni olarak tanrıları görmesini sağladığı ve devayı da tanrılarla iletişim kurarak sağlamaya çalıştıkları ifade edilmiştir. Fakat Hippokrates ve onun geleneğini takip eden hekimlerin hastalıkların nedeni olarak fizikî durumları öne sürdükleri ve tanrılardan medet umanları eleştirdikleri belirtilir. Bu noktada özellikle Antik Çağ'da *kutsal hastalık* olarak bilinen epilepsiye büyücülerin ve Hippokratesçi hekimlerin nasıl yaklaştıkları betimlenir. Neticede tüm bu örneklerden anlaşıldığı kadarıyla MÖ VI. yüzyıldan itibaren hekimlikte bir aklîleşmenin ortaya çıkmaya başladığı söylenir. *III.2. Hekimlerin Felsefe-Bilim Temelleri Üstüne İnşası* (127-135) isimli ikinci başlıkta Hippokrates geleneğine bağlı hekim/filozofların insan bedenini tıpkı bir mikrokozmos gibi ele alarak kuramsal açıklamalar yaptıkları ve hastalıkların/ölümlerin nedenleri üzerine teoriler üreterek hekimlik ile felsefeyi aynı sınırlar içerisinde değerlendirerek sonuçlar elde etmeye çalıştıkları ifade edilir. Üçüncü başlık *III.3. Hippokrates'te Araştırma Yöntemi* (135-145) olarak isimlendirilmiştir. Yazar burada, Hippokratesçi geleneğin Klasik Dönemde karşılaştığı temel tehlikeye değinir. Buna göre tümdengelim (*apagoge*) yöntemini savunanlar belirli bir varsayımdan yola çıkarak hastalıkların nedenini birkaç belirli nedene ağırlarlar. Ancak Hippokratesçi geleneğin hekim/filozofları bu yöneme tamamıyla karşı çıkarak gözlem yaparak bilgi edinme ve bunlardan bir sonuç elde etme yöntemini benimsedikleri antik metinlerden verilen örneklerle ifade edilir. *III. 4. Sonuç* (145-147) ismini taşıyan bu bölümün son başlığında ise incelenen Hippokrates'in de tıpkı çağdaşı Herodotos gibi Küçük Asya'nın batı kıyılarında yankılanan İonia aydınlanmasının bir temsilcisi olduğu belirtilerek konu neticelendirilmektedir. Yazar, kitabın sonuna ele aldığı konulardan edindiği sonuçları özetlediği *Genel Değerlendirme ve Sonuç* (149-155) başlıklı kısım ile kitabı sonlandırmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, sonraki dönemlere damgasını vurmuş bir kavram olan *historia*'nın ortaya çıkışını ve Klasik Dönem yazarlarını nasıl etkilediğini Herodotos ve Hippokrates özelinde ele almaktadır. *Historia* kelimesi hem etimolojik açıdan hem de felsefî anlamı bakımından irdelenerek derinlemesine bir çalışma ortaya konulmuştur. Özellikle yöntem konusunda böylesine ketum olan Herodotos'un *historia* yapma pratiğine dair yapılan açıklamalar belirli konular ve pasajlar üzerine yoğunlaşmış olsa da doyurucu niteliktedir. Diğer taraftan günümüze ulaşan yazılarıyla Herodotos'a nazaran yöntem konusunda daha

belirgin olan Hippokrates'in hekimliğe yaklaşımı ve hastalıkların nedenini açıklarken tıpkı Herodotos gibi *historia* yapması kısmen aynı dönemde yaşamış bu iki araştırmacının belirli bir felsefî temelden yararlandığını göstermektedir. Neticice itibarıyla bu alanda yapılmış dilimizdeki çalışmaların eksikliği ve araştırmanın derli toplu bir şekilde yapılması kitabın konuya ilişkin bir giriş çalışması olarak değerlendirilebileceğini düşündürmektedir.